

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 26 mars 2020

Mål nr

B 1109-19

PARTER

Klagande

ILC

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat HH

Motparter

1. SL

Ombud och offentlig försvarare: Advokat AN

2. SO

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CE

SAKEN

Grovt penningtvättsbrott m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2019-01-31 i mål B 854-18

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom endast på så sätt att SO döms för penningtvättsförseelse till villkorlig dom och 50 dagsböter på 200 kr och åläggs att betala en avgift på 800 kr enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond. Det innebär beträffande SL att hovrättens domslut står fast.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt HH till 113 343 kr. Av beloppet avser 80 730 kr arbete, 7 710 kr tidspillan, 2 234 kr utlägg och 22 669 kr mervärdesskatt.

CE ska få ersättning för försvaret av SO i Högsta domstolen med 74 308 kr. Av beloppet avser 49 842 kr arbete, 5 312 kr tidspillan, 4 292 kr utlägg och 14 862 kr mervärdesskatt. SO ska ersätta staten med 29 723 kr. Staten ska svara för kostnaden i övrigt.

AN ska få ersättning för försvaret av SL i Högsta domstolen med 52 483 kr. Av beloppet avser 33 696 kr arbete, 7 710 kr tidspillan, 580 kr utlägg och 10 497 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

SO

ILC har yrkat att SO ska dömas för grovt penningtvättsbrott enligt 3 och 5 §§ lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott. Hon har i andra hand yrkat att SO ska dömas för penningtvättsförseelse enligt 6 § samma lag.

ILC har yrkat att SO ska betala skadestånd till henne med 1 004 000 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 6 april 2017 till dess full betalning sker.

SO har bestritt ILCs ändringsyrkanden. Han har invänt att skadeståndet under alla omständigheter ska jämkas till noll.

SL

ILC har yrkat att SL ska dömas för penningtvättsbrott enligt 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott. Hon har i andra hand yrkat att SL ska dömas för penningtvättsförseelse enligt 6 § samma lag.

Vidare har ILC yrkat att SL ska betala skadestånd till henne med 100 000 kr jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 13 april 2017 till dess full betalning sker.

SL har bestritt ILCs ändringsyrkanden.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. ILC kom i kontakt med en man på sociala medier. Efter en tids bekantskap blev hon tillfrågad om att ta emot ett paket med mannens pensionsbesparingar. För att kunna lösa ut paketet ombads hon av bl.a. personer som utgav sig för att arbeta på ett fraktföretag att betala olika belopp. Hon vilseleddes därigenom att sätta in pengar på konton som tillhörde SO och SL.
2. SO har berättat att han kontaktades av en bekant till en vän till honom som ville ha hjälp med köp av bildelar som skulle fraktas till Nigeria. För att finansiera inköpen skulle mannens flickvän och även andra kvinnor sätta in pengar på hans bankkonton. SO hade emellertid inte tid att göra inköpen. Mannen sade då att en person i Italien skulle sköta detta. Pengarna skulle ändå sättas in på SOs konton och han skulle sköta överföringarna till utlandet. När SOs konto spärrades frågade han sin syster SL om pengarna kunde sättas in på hennes konto i stället och hon gick med på det.
3. I samband med att ILC haft kontakt med sin bank om en av överföringarna talade ILC med både SO och SL på telefon.

Prövningen i tingsrätt och hovrätt

4. SO och SL åtalades genom ett allmänt åtal för grovt penningtvättsbrott, alternativt penningtvättsförseelse, för att ha tagit emot pengar på sina respektive bankkonton. Enligt åtalet härrörde medlen från bedrägerier begångna mot bl.a. ILC.

5. Tingsrätten dömde SO och SL för penningtvättsförseelse. Tingsrätten ansåg att de uppgifter som de tilltalade lämnat inte kunde anses osannolika och lämnas utan avseende. Utredningen gav därför inte tillräckligt stöd för slutsatsen att de hade agerat med det uppsåt och den insikt som åklagaren påstått. Däremot ansåg tingsrätten att omständigheterna var sådana att de hade haft skälig anledning att anta att de belopp som tagits emot på bankkontona härrörde från brott eller brottslig verksamhet. Påföljden för SO bestämdes till fängelse i tio månader och för SL till villkorlig dom och 50 dagsböter. De tilltalade skulle också betala begärda skadestånd.

6. Hovrätten har frikänt SO och SL och befriat dem från skyldigheten att betala skadestånd. Hovrätten har ansett att bedrägeribrottet fullbordats först vid mottagandet av pengarna på kontot. Med hänsyn till detta har enligt hovrätten mottagandet inte kunnat utgöra ett penningtvättsbrott eftersom pengarna vid den tidpunkten inte härrörde från brott. Beträffande SL justerades åtalet i hovrätten så att det också omfattade att hon hade medverkat till att pengarna skickades vidare. I den delen har hovrätten kommit fram till att det var fråga om en penningtvättsgärning men att SL inte varit ens oaktam i relation till att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

Gärningspåståenden i Högsta domstolen

SO

7. ILC har i Högsta domstolen kompletterat gärningspåståendet avseende åtalet mot SO och tillagt att han medverkat till att de mottagna pengarna

skickats vidare. Högsta domstolen har tillåtit kompletteringen såvitt avser förstahandsyrkandet, men har funnit att den på grund av reglerna om preskription inte kunde tillåtas avseende yrkandet i andra hand om ansvar för penningtvättsförseelse.

8. Det gärningspåstående som ILC i första hand gör gällande avseende SO har, efter nyss nämnda komplettering, följande lydelse.

O har i Gävle vid nedan angivna tillfällen i avsikt att dölja att pengarna härrör från brott och/eller i avsikt att främja möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendomen på ett Forexkonto, [---] och ett Swedbankkonto, [---], mottagit sammanlagt 1 004 000 kr med insikt att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet. Pengarna härrör från bedrägerier begångna mot ILC i Långshyttan. O har härefter medverkat till att pengarna skickats vidare.

9 mars 2017: 100 000 kr. Forexkonto.

10 mars 2017: 110 000 kr. Forexkonto.

15 mars 2017: 100 000 kr. Forexkonto.

20 mars 2017: 110 000 kr. Forexkonto.

28 mars 2017: 50 000 kr. Swedbank.

28 mars 2017: 150 000 kr. Swedbank.

29 mars 2017: 34 000 kr. Swedbank.

5 april 2017: 190 000 kr. Swedbank.

6 april 2017: 160 000 kr. Swedbank.

Med hänsyn till beloppens storlek och att förfarandet ingår i systematiska penningtvättsåtgärder är brottet att bedöma som grovt.

9. Beträffande andrahandsyrkandet – att SO ska dömas för penningtvättsförseelse – har ILC gjort gällande att han i vart fall har haft skälig anledning att anta att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet. Gärningsbeskrivningen i denna del omfattar inte något påstående om att SO medverkat till att pengarna skickats vidare (se p. 7).

SL

10. Det gärningspåstående som ILC i första hand gör gällande avseende SL har följande lydelse.

L har i Hofors den 13 april 2017 i avsikt att dölja att pengarna härrör från brott och/eller i avsikt att främja möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendomen på ett Swedbankkonto, [---], mottagit 100 000 kr med insikt om att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet. Pengarna härrör från ett bedrägeri begånget mot ILC i Långshyttan. L har herefter medverkat till att pengarna skickats vidare.

11. Beträffande andrahandsyrkandet – att SL ska dömas för penningtvättsförseelse – har ILC gjort gällande att SL i vart fall har haft skälig anledning att anta att pengarna härrör från brott eller brottslig verksamhet.

Ramen för Högsta domstolens prövning

Reglerna om tilltrosbevisning

12. Högsta domstolen har begränsade möjligheter att ändra en hovrätts dom i den del avgörandet även i Högsta domstolen beror på tilltron till bevisning som i lägre rätt har upptagits genom förhör vid en huvudförhandling. En sådan ändring kan som huvudregel endast göras om hovrätten i samma del ändrat tingsrättens dom utan att ta upp beviset på nytt eller utan att ta del av en ljud- och bildupptagning av beviset. En ändring får ändå göras om den är till förmån för den tilltalade eller om det finns synnerliga skäl för att bevisets värde är ett annat än hovrätten antagit. (Se 55 kap. 14 § rättegångsbalken.)

13. När tingsrätten har tagit upp bevisning genom förhör för bedömning av en viss fråga, och hovrätten inte vid sin prövning har bedömt tilltron till den bevisningen, har bestämmelsen på motsvarande sätt ansetts begränsa Högsta domstolens möjlighet att frångå tingsrättens värdering av förhöret (se NJA 1979 s. 773 och NJA 1981 s. 1052).

14. Det nu sagda innebär att Högsta domstolen inte kan frångå den tidigare värderingen av SOs och SLs uppgifter vid sin prövning av de omständigheter som uppgifterna hänför sig till, om inte något av undantagen är aktuella.

Prövningen av skadeståndsanspråket

15. En skadeståndstalan mot den som är åtalad för brott kan föras i brottmålsrättegången. Det uttrycks i 22 kap. 1 § rättegångsbalken på det sättet att en talan om ”enskilt anspråk i anledning av brott må föras” i samband med åtal för brottet. En talan om enskilt anspråk grundas i regel enbart på den brottsliga gärningen och den därigenom vållade skadan. Det är dock möjligt och ibland nödvändigt, att åberopa omständigheter utöver den brottsliga gärningen som grund för talan. (Se Per Olof Ekelöf m.fl. Rättegång II, 9 uppl. 2015, s. 212 f. och Peter Fitger m.fl., Rättegångsbalken, suppl. 65, mars 2010, s. 22:5.)

16. ILC har inte angett någon annan grund för sina skadeståndsyrkanden än de brottsliga gärningarna. Det innebär att Högsta domstolen vid sin prövning av skadeståndsansvaret ska utgå från de gärningar som de tilltalade fälls för.

Penningtvättsbrott

17. Huvudbestämmelsen om penningtvättsbrott finns i 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott. För penningtvättsbrott döms, om åtgärden syftar till att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet eller till att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde, den som överlåter, förvärvar, omsätter, förvarar eller vidtar annan sådan åtgärd med egendomen (första stycket 1) eller tillhandahåller,

förvärvar eller upprättar en handling som kan ge en skenbar förklaring till innehavet av egendomen, deltar i transaktioner som utförs för skens skull, uppträder som bulvan eller vidtar annan sådan åtgärd (första stycket 2).

18. Straffet för penningtvättsbrott är fängelse i högst två år. Är brottet grovt, döms för grovt penningtvättsbrott till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Om brottet är ringa döms för penningtvättsförseelse till böter eller fängelse i högst sex månader. (3, 5 och 6 §§.)

19. För penningtvättsförseelse döms även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att egendomen härrörde från brott eller brottslig verksamhet (6 § andra stycket).

20. Ansvar för penningtvätt förutsätter ett fullbordat förbrott. Vid överföring av pengar genom betalningsuppdrag är ett bedrägeribrott fullbordat när betalaren har avhänt sig pengarna. Betalarens rådighet över pengarna upphör tidigare än när mottagarens konto krediteras eller senast samtidigt som detta sker. Pengarna härrör således senast vid mottagandet från ett då fullbordat bedrägeribrott. Om det inte blir fråga om ansvar för medverkan till bedrägeribrottet kan mottagandet således aktualisera ett ansvar för penningtvättsbrott. (Jfr ”Tavelbedrägeriet” NJA 2019 s. 305 p. 13 och 14.)

21. Syftet med gärningen ska enligt bestämmelsen i 3 § vara att dölja att pengar eller annan egendom härrör från brott eller brottslig verksamhet, eller att främja möjligheterna för någon att tillgodogöra sig egendomen eller dess värde. Syftet är knutet till gärningen och inte gärningsmannen. Det är tillräckligt att någon annan medverkande har det angivna syftet och att gärningsmannen har uppsåt i förhållande till detta (prop. 2013/14:121 s. 108 f.).

22. Uttrycket ”härrör från brott” innebär att det handlande som genererat en förmögenhetsökning måste uppfylla rekvisiten i en brottsbeskrivning. Vidare måste det allmänna kravet på uppsåt eller oaktsamhet vara uppfyllt. Däremot

behöver de närmare omständigheterna kring brottet, såsom tid, plats, brottsutbyte eller förövare inte visas. Med brott avses alla typer av brott som kan ge utbyte, dvs. även sådana som inte innebär ett frånhändande eller ett förvärv, t.ex. ett skatte- eller tullbrott. Rekvisitet ”härrör från brottslig verksamhet” är uppfyllt även om det inte kan visas att några närmare angivna gärningar har ägt rum. Kravet på att verksamheten ska vara brottslig förutsätter inte kännedom om konkreta gärningar utan avser en viss typ av brottslighet som inte behöver vara närmare preciserad i fråga om omfattning eller detaljer. (Se a. prop. s. 109.)

Straffvärdebedömning vid penningtvätt

23. Penningtvättsbrott kan utföras på olika sätt och det kan förekomma förbrott av varierande slag. Frågan om vilka överväganden som gör sig gällande vid straffvärdebedömningen kan därför inte besvaras generellt. I viss utsträckning blir förbrottet styrande för synen på penningtvättsbrottet. Närmast är det fråga om att väga in förbrottets allmänna karaktär och svårhet i den utsträckning dessa förhållanden är kända. När förbrottet utgörs av förmögenhetsbrott är de hållpunkter som enligt tidigare praxis gäller vid häleribrott vägledande. Det ska dock göras en nyanserad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid andra faktorer än det värde som penningtvättsbrottet avser ska beaktas. (Se bl.a. ”Penningtvättshjälpen I” NJA 2018 s. 1010 p. 25 och 29.)

24. Av särskild betydelse vid straffvärdebedömningen blir karaktären på penningtvättsåtgärderna och den roll som en person har intagit vid penningtvätten. I den mån som även förhållandena vid förbrottet är utredda och är subjektivt täckta hos den som misstänks för penningtvättsbrottet är det möjligt att ta hänsyn också till sådana förhållanden. Under de nämnda förutsättningarna kan det exempelvis beaktas att penningtvättsbrottet har ingått som ett led i en brottslighet som har utövats systematiskt eller i större omfattning. (Se bl.a. ”Penningtvättshjälpen I” p. 30 och 31.)

Skadeståndsskyldighet vid penningtvättsbrott

25. Den som vållar någon skada genom brott ska ersätta skadan, om kriminaliseringen syftar till att skydda den enskilde mot sådan skada. Den brottsliga gärningen utgör då en skadeståndsrättslig ansvarsgrund. Enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen gäller det även vid ren förmögenhetsskada (jfr prop. 1972:5 s. 159 f.).

26. Vid penningtvätt som avser befattningsmedel som härrör från ett förbrott kan gärningen orsaka skada genom att göra det svårare för den brottsutsatte att få sin skada reparerad. Det gäller exempelvis när en gärningsman som tagit emot pengar på sitt konto därefter tar ut dem och därigenom orsakar att de inte längre kan följas. Det ligger i linje med kriminaliseringens skyddsändamål att den som påtagligt minskar möjligheterna för den brottsutsatte att få en uppkommen skada reparerad har att svara för de ekonomiska verkningarna av förbrottet ("Det utlånade kontot" NJA 2017 s. 1053 p. 25 och 26).

Bedömningen i detta fall

Är de objektiva förutsättningarna för ansvar enligt åtalarna uppfyllda?

27. Genom utredningen är det visat att SO vid nio olika tillfällen tog emot sammanlagt 1 004 000 kr på konton hos Forex och Swedbank. Han medverkade därefter till att pengarna skickades vidare. Det är visat att pengarna härrörde från fullbordade bedrägerier begångna mot ILC (jfr p. 20).

28. När det gäller SL är det visat att hon mottog 100 000 kr på sitt konto och att pengarna härrörde från ett fullbordat bedrägeri begånget mot ILC (jfr p. 20). Det är också visat att SL medverkade till att pengarna skickades vidare.

29. Omständigheterna är sådana att det är klarlagt att avsikten med transaktionerna var att främja möjligheterna för någon, vars identitet inte är känd, att tillgodogöra sig medlen (jfr p. 21).

30. SOs och SLs åtgärder är av det slag som avses i 3 § lagen om straff för penningtvättsbrott.

Vilken insikt kan de tilltalade anses ha haft?

31. I åtalet görs gällande att SO och SL har haft för avsikt att dölja att pengarna härrörde från brott eller att främja möjligheterna för annan att tillgodogöra sig egendomen. Någon sådan avsikt hos en tilltalad behöver dock inte visas för att ansvar för penningtvättsbrott ska kunna komma i fråga (se p. 21).

32. Däremot krävs för sådant ansvar att den tilltalade har haft uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheter som görs gällande i gärningspåståendet. I det här fallet har det i åtalet angetts att SO och SL hade insikt om att de pengar som sattes in härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

33. Tingsrätten har beträffande SO kommit fram till att hans uppgifter inte kunde lämnas utan avseende och att utredningen därför inte gav tillräckligt stöd för att han handlat med sådant uppsåt och sådan insikt som påståtts i gärningsbeskrivningen. Däremot ansågs SO ha haft skälig anledning att anta att de belopp han tog emot härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

34. Högsta domstolen är med hänsyn till bestämmelsen i 55 kap. 14 § rättegångsbalken som utgångspunkt bunden av den värdering av SOs uppgifter som tingsrätten har gjort (se p. 12–14). Tingsrättens tilltrosbedömning kan inte frångås till nackdel för SO, om det inte finns synnerliga skäl att göra en annan värdering av uppgifterna. Några sådana skäl finns inte här.

35. Med den utgångspunkten är det inte visat att SO hade uppsåt till att de belopp som han tog emot härrörde från brott eller brottslig verksamhet. I likhet med tingsrätten anser emellertid Högsta domstolen att omständigheterna varit sådana att SO var oaktsam i detta avseende. Han ska därmed dömas för penningtvättsförseelse bestående i att han tog emot pengar på sina konton (jfr p. 9).

36. När det gäller frågan om SLs insikt vid mottagandet av pengarna gjorde tingsrätten samma bedömning som beträffande SO. Hovrätten hade som framgått ovan inte anledning att gå in på den bedömningen. Där hade emellertid åtalet justerats och ett tillägg gjorts av innebörd att SL efter mottagandet hade medverkat till att pengarna skickats vidare. Vid den prövningen fann hovrätten att omständigheterna inte var sådana att SL insett eller haft skälig anledning att anta att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

37. Högsta domstolen kan inte till nackdel för SL frångå den värdering av hennes uppgifter som tidigare har gjorts, om det inte finns synnerliga skäl. Några sådana skäl finns inte. Högsta domstolen har därför att utgå från SLs uppgifter om vad som hänt. Frågan blir då om omständigheterna varit sådana att hon med den utgångspunkten haft skälig anledning att anta – dvs. varit oaktsam i förhållande till – att pengarna härrörde från brott eller brottslig verksamhet.

38. Det kan med beaktande av intresset att förebygga penningtvätt ofta anses oaktsamt att ställa sitt konto till förfogande för andra personers transaktioner. I detta fall måste emellertid beaktas att SL fick frågan om att ställa kontot till förfogande av sin bror. Syftet med transaktionerna har vidare uppgetts vara handel med bildelar, vilket brodern enligt SL tidigare hade ägnat sig åt. Innan medlen fördes vidare kontaktades hon av ILC som enligt SL sade att pengarna skulle föras vidare till hennes pojkvän. SL kan mot denna bak-

grund inte anses ha varit oaktsam på det sätt som krävs för ansvar för penningtvättsförseelse. Det innebär att hovrättens domslut ska fastställas beträffande SL.

Ska SO dömas för ett eller flera brott?

39. SO har under en period av en månad på konton som tillhörde honom tagit emot pengar från ILC. De medel som har mottagits är en följd av en sammanhållen bedrägeribrottslighet som riktats mot ILC. Vidare har mottagandet föregåtts av kontakter med en och samma person som gett direktiv rörande transaktionerna.

40. Det följer emellertid av den bedömning som tidigare har redovisats (se p. 33 och 34) att SO inte kan anses ha haft insikt om de bakomliggande förhållandena. Mot den bakgrunden, och med hänsyn till den restriktivitet som bör gälla i fråga om att se gärningar som är utspridda över tid som en brottsenhet, bör vart och ett av de tillfällen när SO mottog pengar bedömas som ett fall av penningtvättsförseelse.

Ska SO svara för ILC skada?

41. SO har gjort sig skyldig till penningtvättsförseelse i nio fall genom att ta emot pengar som härrörde från bedrägeri riktat mot ILC. Av utredningen framgår att ILC genom bedrägeribrottsligheten har orsakats en skada som uppgår till 1 004 000 kr. Frågan är om SO ska svara för skadan.

42. ILCs yrkande om skadestånd grundas på att SO har gjort sig skyldig till brott. Det är därmed den gärning han döms för som utgör grunden för prövningen av skadeståndsyrkandet (se p. 8, 9 och 16).

43. SO döms för att på sina konton ha mottagit pengar som härrört från bedrägeribrottsligheten men har inte ålagts ansvar för medverkan till bedrägeri.

44. Skadeståndsansvaret vid brott enligt lagen om straff för penningtvättsbrott av det nu aktuella slaget har knutits till att gärningsmannen genom sitt agerande påtagligt minskar möjligheterna för den brottsutsatte att få sin skada reparerad, t.ex. genom att överföra mottagna pengar till andra konton (jfr dock även p. 22 och 27 i ”Det utlånade kontot”). Han eller hon svarar i sådana fall för de ekonomiska verkningarna av förbrottet.

45. För att SO ska vara skyldig att svara för ILCs skada krävs mot denna bakgrund att hans brottsliga gärning påtagligt har minskat möjligheterna för henne att återfå pengarna. ILC förlorade i och med betalningarna sin rådighet över pengarna. SO har emellertid inte åtalats för medhjälp till bedrägeribrottsligheten. Han döms heller inte för att efter sitt mottagande av pengarna ha överfört dem till andras konton. Möjligheterna att återfå pengarna har alltså inte försämrats genom det brott som SO nu fälls till ansvar för. Han ska därmed inte åläggas något skadeståndsansvar gentemot ILC.

Påföljd

46. Påföljden vid penningtvättsförseelse kan normalt stanna vid dagsböter. Med hänsyn till att SO gjort sig skyldig till nio fall av penningtvättsförseelse som avser relativt betydande belopp kan ett bötesstraff inte anses tillräckligt. Påföljden bör bestämmas till villkorlig dom som förenas med böter.

Rättegångskostnader m.m.

47. ILC har i förhållande till SO till viss del haft framgång och till viss del förlorat. Vardera parten bör mot den bakgrunden svara för sina rättegångskostnader (se 31 kap. 11 § rättegångsbalken). SO ska återbetala en del av kostnaden för sin offentliga försvarare.

48. ILC är i förhållande till SL fullt ut förlorande part. SL har dock inte yrkat ersättning för några rättegångskostnader. Det finns inte heller några särskilda skäl som gör att ILC ska åläggas ersättningskyldighet för kostnaderna för SLs försvarare.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Anders Eka, Kerstin Calissendorff (skiljaktig), Agneta Bäcklund, Petter Asp och Cecilia Renfors (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Elin Dalenius

Datum
2020-01-07

Mål nr B 1109-19
Bilaga

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Kerstin Calissendorff är skiljaktig i frågan om SOs skadeståndsskyldighet. Hon anser att skadestånd ska utgå till ILC med yrkat belopp och anför följande.

ILCs överklagande till Högsta domstolen avsåg både ansvars- och skadeståndsfrågan. När hon i Högsta domstolen åberopade att SO hade medverkat till att pengarna hade skickats vidare var det genom Högsta domstolens dom i ”Tavelbedrägeriet” redan klarlagt att ett sådant tillägg till gärningsbeskrivningen saknade relevans för den straffrättsliga bedömningen av överklagandet. Av den skrift där tillägget till gärningsbeskrivningen för penningtvättsbrotten begärs framgår att detta också stod klart för ILCs ombud. ILC får bl.a. mot denna bakgrund anses ha åberopat omständigheten som ett utöver gärningsbeskrivningen tillkommande moment till stöd för talan om skadeståndsansvar på grund av brott. I den mån det skulle råda tveksamhet i en sådan fråga bör det enligt min mening klarläggas genom materiell processledning.

I tingsrätten och i hovrätten företrädde åklagaren ILC vid utförandet av hennes talan om enskilt anspråk. När det gäller huruvida en målsägande ska anses ha haft giltig ursäkt för att först i högre rätt ha åberopat en ny omständighet till stöd för sitt skadeståndsanspråk har Högsta domstolen under sådana förhållanden varit generös i sin syn. I rättsfallet NJA 2004 s. 219 förs ett resonemang om att skäl av principiell och praktisk natur talar mot en tillämpning av

Dok.Id 177449

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

grunderna för preklusionsregeln i 50 kap. 25 § rättegångsbalken i mål som handläggs enligt 51 kap. Emellertid konstaterades att Högsta domstolen i ett tidigare avgörande (NJA 1990 s. 361) hade haft uppfattningen att preklusionsregeln var tillämplig när en målsägande i brottmål för talan om enskilt anspråk. Högsta domstolen ansåg emellertid att såsom regeln hade tillämpats i 1990 års mål skulle det i flertalet fall bli samma resultat som om preklusionsregeln inte hade ansetts vara tillämplig.

En målsägande kan ha svårt att för sitt civilrättsliga anspråk bedöma betydelsen av åklagarens straffrättsrättsliga bedömning så som den kommit till uttryck i gärningsbeskrivningen. Det står klart att så har varit fallet i detta mål. Konsekvensen för skadeståndstalan av att åklagarens gärningsbeskrivning inte omfattade påståendet att SO också hade medverkat till att överföra de pengar han hade mottagit från ILC, kan inte sägas ha varit näraliggande. Detta visas även av att tingsrätten dömde ut det yrkade skadeståndet utan att det gärningsmomentet hade gjorts gällande.

Mot denna bakgrund och den syn på tillämpningen av preklusionsbestämelsen som Högsta domstolens praxis har gett uttryck för i fall då målsägandens talan om enskilt anspråk har förts av åklagaren (se beträffande denna syn även NJA 2019 s. 600) anser jag att ILC har haft giltig ursäkt för att först i Högsta domstolen ha åberopat den omständigheten att SO skickade hennes pengar vidare som stöd för sitt skadeståndsanspråk.

Det är ostridigt att SO efter det att han mottagit ILCs insättningar förde pengarna vidare till olika konton i utlandet. Det har på ett påtagligt sätt försvårat hennes möjlighet att reparera sin skada. Det leder enligt min mening till att ILCs skadeståndstalan ska bifallas.

SO har gjort gällande att skadeståndet ska jämkas på grund av ILC har varit medvållande till skadan. Vad han har anfört till stöd för detta utgör emellertid inte något skäl för jämkning.

Överröstad i frågan om SO ska utge skadestånd till ILC är jag ense med majoriteten i övriga frågor.